

А.А. Дмитренко

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Встановлено, що на розвиток будівельних підприємств здійснює вплив сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які формують негативні тренди їх функціонування. Поряд з цим, доведено, що будівельні підприємства виступають індикатором розвитку економіки держави і характеризують напрями та особливості її функціонування. Це зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування розвитку будівельних підприємств.

Ключові слова: будівельні підприємства, стейкхолдери, розвиток, концептуальні положення.

Постановка проблеми

На сучасному етапі економічних перетворень, які характеризуються впливом внутрішніх і зовнішніх негативних чинників, агресії РФ, виникає необхідність переосмислення підходів до забезпечення розвитку підприємств. Особливо це стосується суб'єктів господарювання, які функціонують у будівельній сфері. За останні роки відбувається зниження обсягів виробництва та реалізації будівельної продукції, скорочення інвестиційної привабливості будівельних підприємств (БП), уповільнення розвитку виробничо-господарського потенціалу.

Поряд з цим, слід зазначити, що будівельні підприємства виступають індикатором розвитку економіки держави і характеризують напрями та особливості її функціонування. Зокрема, БП є ключовими у сучасній економічній системі, що характеризуються відповідними особливостями:

- організаційними, що визначаються формами організації будівельного виробництва;
- технологічними, що мають тривалий цикл виконання будівельних робіт;
- економічними, що потребують концентрації та витрат значних ресурсів із формуванням джерел та застосуванням механізмів їх реалізації;
- здійсненням планування, бюджетування, веденням бухгалтерського й управлінського обліку [1].

Будівельна сфера є складним комплексом, що включає підприємства галузей матеріального виробництва будівельної індустрії (підрядні будівельні та монтажні організації, організації замовників; підприємства, що займаються виробництвом будівельних матеріалів); компанії, що функціонують у сфері проектних, вишукувальних та інжинірингових робіт; спеціальна інфраструктура (науково-дослідні організації; вищі й середні спеціальні навчальні заклади; професійні курси з підготовки будівельних кадрів; професійні технічні училища; банківські та фінансові

установи; підприємства матеріально-технічного забезпечення). Враховуючи вищезазначене, актуальним питанням є формування та реалізація напрямів розвитку будівельних підприємств, які базуються на теоретико-методичних положеннях його визначення.

Формулювання мети статті

Метою дослідження є визначення розвитку будівельних підприємств. Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

- виявити напрями розвитку підприємств;
- систематизувати теоретичні положення щодо визначення розвитку підприємств;
- виокремити особливості розвитку будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу

Характеризуючи теоретичні положення, встановлена багатоаспектність поняття розвитку будівельних підприємств. Зокрема, на стратегічних аспектах визначення розвитку зосереджують у роботах [2]. Причому виокремлюються етапи формування стратегії розвитку:

- формулювання місії підприємства;
- аналіз середовища діяльності підприємства;
- прогнозування майбутніх змін конкурентного інвестиційного середовища, що моделюються;
- розробка майбутніх стратегій;
- оцінка стратегічних альтернатив та вибір найбільш доцільної для реалізації;
- формування стратегічного плану підприємства на основі тактичних дій;
- реалізація практичних аспектів стратегічних дій;
- контроль і коригування стратегій [2];
- аналіз та контроль за реалізацією стратегії розвитку;
- забезпечення зворотного зв'язку.

У деяких наукових дослідженнях фокус уваги

зосереджується на визначенні розвитку як категорії, що перманентно змінюється залежно від впливу внутрішніх і зовнішніх чинників.

Функціональний підхід до визначення розвитку реалізовано у розробці [3]. Причому розвиток розглядається як процес, що призводить до позитивних трансформацій на підприємстві.

У цьому контексті визначені види розвитку: екстенсивний та інтенсивний; екзогенний та ендегенний; індивідуальний; загальний; прогрес або регрес; пульсація; незмінність; еволюція; революція; неогранична, ограничена, соціальна матерія; свідомість; вертикальна інтеграція; горизонтальна диверсифікація; поглиблення ринку; кількісний, структурний, якісний аспект; творчі, імітаційні, організаційні, техніко-технологічні, соціальні, економічні аспекти; векторні, квазіхаотичні ознаки; прожективний або непрожективний; локальний; загальнокорпоративний [4].

Деякі вчені розглядають розвиток підприємств, визначаючи його як потенціал підприємства, де враховуються майновий, виробничий, маркетинговий, фінансовий потенціали підприємства [5].

Визначаються основні напрями організаційного розвитку підприємства:

- трансформація структурних компонентів функціонування суб'єктів господарювання;
- забезпечення нелінійного характеру розвитку;
- урахування широкого кола факторів, які впливають на діяльність будівельних підприємств;
- трансформація організаційної структури і децентралізація організаційних повноважень;
- формування та застосування мотиваційних параметрів відносно реалізації організаційних повноважень.

Розвиток підприємств характеризується як комплексний багатофакторний процес, що призводить до якісних змін та трансформацій [6].

Формування напрямів розвитку, їх реалізація залежить від виробничої бази та потенційних можливостей її застосування. У цьому контексті заслуговують на увагу розробки [7–9].

У контексті розвитку будівельних підприємств визначені особливості їх функціонування:

- значний час на виробництво будівельної продукції;
- складність виробництва та реалізації будівельної продукції;
- наявність суттєвих та значних стейкхолдерних зв'язків;
- необхідність урахування просторового забезпечення для виробництва будівельної продукції;
- значні зв'язки з іншими сферами економіки держави;
- необхідність забезпечення інвестиційної привабливості об'єктів будівельного виробництва та

залучення значних інвестиційних ресурсів для реалізації будівельних проєктів;

– формування розвиненої логістичної системи для створення матеріальної бази будівельного виробництва;

– врахування напрямів розвитку сучасної інноваційної продукції та технологій, які можуть бути застосовані, у будівельному виробництві;

– забезпечення перманентного зв'язку у системі розробки та реалізації будівельних проєктів в контексті здійснення будівельного виробництва;

– значний період часу для отримання фінансових результатів від виробництва та реалізації будівельної продукції;

– створення сучасної системи фінансування будівельних проєктів залежно від вимог попиту та пропозиції на будівельному ринку;

– необхідність створення конкурентних переваг для забезпечення розвитку будівельних підприємств;

– необхідність врахування містобудівного та екологічного забезпечення при реалізації будівельних проєктів.

Подібні підходи з концентрацією уваги на напрямках формування та реалізації конкурентоспроможності розвинено у розробках [10–13].

Для формування напрямів розвитку будівельних підприємств особливого значення має трансформація організаційної структури [14].

Для забезпечення розвитку будівельних підприємств особливого значення мають напрями формування та ефективність стейкхолдерних відносин. У цьому контексті слід вказати на розробки [3].

Визначено, що на забезпечення розвитку будівельних підприємств впливає взаємодія стейкхолдерів: замовників будівельної продукції; робітників будівельних підприємств; топменеджменту; власників; архітекторів; проєктних організацій; підрядників; субпідрядників; фінансових установ; соціальних організацій; зовнішніх і внутрішніх контролюючих органів; державних установ; організацій, що забезпечують інформаційну підтримку; конкурентів; інших підприємств та організацій.

Розвиток будівельних підприємств визначається інвестиційною привабливістю, результативністю діяльності, корпоративною соціальною відповідальністю.

Слід зазначити, що будівництво відіграє важливе значення для відновлення житла внаслідок агресії РФ. Зокрема, на думку експертів, виникає необхідність розробки нормативно-правового забезпечення для формування організаційно-технічної допомоги людям щодо відновлення житла та отримання компенсації [15].

У цьому контексті слід відзначити, що за час повномасштабної агресії РФ пошкоджено або зруйновано близько 45 млн кв. м житлового фонду [16]. Для відновлення житла визначено зростання частки

використання імпортованих матеріалів у будівництві з 20% до 70–80%, формування доданої вартості, створення додаткових робочих місць, поряд із перевантаженням транскордонних логістичних шляхів, зростанням дефіциту будівельних матеріалів [16].

У контексті відбудови житла та зниження наслідків агресії РФ здійснено реформування містобудування шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення. Зокрема, виокремлені відповідні заходи, що впливають на розвиток будівельних підприємств:

- удосконалення питань, пов'язаних з розробкою проєктної документації на будівництво об'єкта та її експертизою об'єктів, зруйнованих внаслідок агресії РФ;
- зміни та трансформації системи державної реєстрації у сфері містобудування;
- розмежування повноважень органів містобудівного контролю та містобудівного нагляду об'єктів, зруйнованих внаслідок агресії РФ;
- трансформація підходів до державного містобудівного нагляду;
- застосування нормативно-правового забезпечення;
- здійснення фінансово-економічного обґрунтування;
- формування та реалізація напрямів запобігання корупції;
- прогноз соціально-економічних та інших наслідків удосконалення нормативно-правового забезпечення;
- формування напрямів відновлення житлового фонду;
- розробка та реалізація заходів нормативно-правового забезпечення щодо запобігання руйнуванню та знищенню нерухомої культурної спадщини;
- формування заходів щодо запобігання руйнуванню та знищенню нерухомої культурної спадщини.

Розвиток будівельних підприємств формується та реалізується на основі організаційно-економічного забезпечення, яке складається із напрямів формування та особливостей функціонування організаційної управлінської структури, фінансово-економічних чинників, результативності діяльності БП, інтелектуальних та інвестиційних ресурсів. У цьому контексті для формування організаційно-економічного забезпечення створюється кількісна основа оцінки розвитку будівельних підприємств. Для цього запропоновано застосовувати інтегральний підхід для оцінки розвитку БП, який враховує як економічні, так і організаційні чинники, реалізується шляхом використання аналітичних та методів експертного аналізу, економіко-математичних моделей.

Висновки

Таким чином, у результаті дослідження запропоновано авторське визначення розвитку будівельних підприємств як перманентні зміни, що включають стратегічні та оперативні напрями формування та використання всіх видів ресурсів, організаційної структури, виробничо-господарського потенціалу, спрямованих на зростання ефективності взаємодії стейкхолдерів будівельних підприємств, маркетингової діяльності, зміцнення фінансово-економічного, інвестиційно-інноваційного, стратегічного забезпечення, які створюють системний якісно новий порівняно з минулим стан.

Удосконалено зміст поняття «розвиток будівельних підприємств», що на відміну від існуючих визначається постійними змінами у системі формування стратегічних і оперативних напрямів створення й використання всіх видів ресурсів, організаційної структури і виробничо-господарського потенціалу будівельних підприємств, що дозволяє забезпечити ефективність взаємодії стейкхолдерів, маркетингової діяльності, зростання фінансово-економічних, інвестиційно-інноваційних, стратегічних чинників.

Визначена важливість будівельних підприємств, які виступають індикатором розвитку економіки держави і характеризують напрями та особливості її функціонування. Виявлені особливості функціонування БП в надзвичайних економічних умовах впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, наслідків агресії РФ.

Встановлена необхідність формування організаційно-економічного забезпечення розвитку будівельних підприємств, яке залежить від управлінських, виробничих, стейкхолдерних інформаційних напрямів та особливостей функціонування БП. Крім того, важливого значення набуває розробка та реалізація організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку будівельних підприємств, що базується на кількісних параметрах і результатах оцінки рівня їх розвитку.

На основі запропонованого визначення розвитку будівельних підприємств виникла необхідність розробки організаційно-економічного механізму, який формується шляхом застосування організаційно-економічного забезпечення й складається із сукупності елементів, взаємодія яких призводить до формування нормативно-правового забезпечення, створення та використання організаційної культури, побудови кількісного підґрунтя розробки заходів розвитку БП.

Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку будівельних підприємств розробляється шляхом застосування організаційно-економічного забезпечення, інструментарію оцінки

інтегрального показника розвитку, результатів економіко-математичного моделювання й прогнозування, що надає можливості розробити науково обґрунтовані рекомендації забезпечення розвитку БП.

Література

1. Брунько П. В. Особливості діяльності підприємств будівельної галузі / П. В. Брунько // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 8. – С. 151–156. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2015_8_36, вільний (дата звернення: 19.09.2023).
2. Квасній Л. Г. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємствами в умовах ринкової економіки / Л. Г. Квасній // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 18 (9). – С. 148–154. – Режим доступу: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18_9/148_Kwasnij_18_9.pdf, вільний (дата звернення: 19.09.2023).
3. Algorithm of implementation of strategy of formation and use of corporate social responsibility of construction enterprises / K. Mamonov, V. Velychko, E. Grytskov, A. Achckasov // Polish journal of science. – 2020. – Vol. 31, Issue 2. – P. 31–34.
4. Погорелов Ю. С. Развитие предприятия: понятия та виды / Ю. С. Погорелов // Культура народов Причерномор'я. – 2006. – № 88. – С. 75–81. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36617/21-Pogorelov.pdf?sequence=1>, вільний (дата звернення: 19.09.2023).
5. Пащенко О. П. Стратегічне управління розвитком підприємства / О. П. Пащенко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 2 (2). – С. 99–103. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_2/099-103.pdf, вільний (дата звернення: 19.09.2023).
6. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – Київ : КНЕУ, 2004. – 699 с.
7. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнева. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
8. Wendell F. Organization development: Behavioral science interventions for organization / French Wendell, Bell Cecil. – 4th ed. – Englewood Cliffs, New Jersey (USA) : Prentice Hall, 1990. – 551 p.
9. Lippitt G. L. Organizational renewal: A holistic approach to organization development / G. L. Lippitt. – 2nd ed. – Englewood Cliffs, New Jersey (USA) : Prentice-Hall, 1982. – 418 p.
10. Василенко В. О. Стратегічне управління : навч. посіб. / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 396 с.
11. Porter M. E. Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors / M. E. Porter. – New York (USA) : Free Press, 1998. – 422 p.
12. Porter M. E. Creating shared value / M. E. Porter, M. R. Kramer // Managing sustainable business / G. G. Lenssen, N. C. Smith. – Dordrecht (Netherlands) : Springer, 2019. – P. 323–346. – DOI: [10.1007/978-94-024-1144-7_16](https://doi.org/10.1007/978-94-024-1144-7_16).
13. Smircich L. Concepts of culture and organizational analysis / L. Smircich // Administrative Science Quarterly. – 1983. – Vol. 28, Issue 3. – P. 339–358. – DOI: [10.2307/2392246](https://doi.org/10.2307/2392246).
14. Удовенко О. М. Будівництво в умовах ринкової економіки : підручник / О. М. Удовенко. – Тернопіль : Економічна думка, 2009. – 314 с.
15. Готуємо масштабну відбудову: зведення нового житла як шанс на відновлення України [Електрон. ресурс] / Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин : сайт. –

Київ, 1998–2023. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/economics/finance/nove-zhitlo-dlya-ukrajinciv-shans-na-vidnovlennya-ukrajini-viyna-z-rosiyeu-12215007.html>, вільний (дата звернення: 21.09.2023).

16. Будівництво житла під час війни: ліки чи отрута для економіки [Електрон. ресурс] / Дзеркало тижня. Україна : сайт. – Київ, 1994–2023. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/budivnistvo-zhitla-pid-chas-vijni-liki-chi-otruta-dlja-ekonomiki.html>, вільний (дата звернення: 21.09.2023).

References

1. Brunko, P. V. (2015). The peculiarities of construction enterprises activity. *Market Relations Development in Ukraine*, 8, 151–156. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2015_8_36 [in Ukrainian]
2. Kvasnij, L. G. (2008). Theoretical aspects of strategic management of enterprises in the conditions of a market economy. *Scientific Bulletin of UNFU*, 18(9), 148–154. Retrieved from https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18_9/148_Kwasnij_18_9.pdf [in Ukrainian]
3. Mamonov, K., Velychko, V., Grytskov, E., & Achckasov, A. (2020). Algorithm of implementation of strategy of formation and use of corporate social responsibility of construction enterprises. *Polish journal of science*, 31(2), 31–34.
4. Pohorielov, Yu. S. (2006). Enterprise development: concepts and types. *Culture of the peoples of the Black Sea region*, 88, 75–81. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36617/21-Pogorelov.pdf?sequence=1> [in Ukrainian]
5. Pashchenko, O. P. (2011). Strategic management of enterprise development. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2(2), 99–103. Retrieved from http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_2/099-103.pdf [in Ukrainian]
6. Shershnova, Z. Ye. (2004). *Strategic management: textbook*. KNEU [in Ukrainian]
7. Raievniva, O. V. (2006). *Enterprise development management: methodology, mechanisms, models: monograph*. VD “INZHEK” [in Ukrainian]
8. Wendell, F., & Cecil, B. (1990). *Organization development: Behavioral science interventions for organization* (4th ed.). Prentice Hall.
9. Lippitt, G. L. (1982). *Organizational renewal: A holistic approach to organization development* (2nd ed.). Prentice Hall.
10. Vasylenko, V. O., & Tkachenko, T. I. (2003). *Strategic management: study guide*. TSUL [in Ukrainian]
11. Porter, M. E. (1998). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*. Free Press.
12. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2019). Creating shared value. In G. G. Lenssen, & N. C. Smith (Eds.), *Managing sustainable business* (pp. 323–346). Springer. DOI: [10.1007/978-94-024-1144-7_16](https://doi.org/10.1007/978-94-024-1144-7_16)
13. Smircich, L. (1983). Concept of culture and organizational analysis. *Administrative Science Quarterly*, 28(3), 339–358. DOI: [10.2307/2392246](https://doi.org/10.2307/2392246)
14. Udovenko, O. M. (2009). *Construction in the conditions of a market economy: textbook*. Ekonomichna dumka [in Ukrainian]
15. Shvarts, D. (2023, April 12). We are preparing large-scale reconstruction: construction of new housing as a chance to restore Ukraine. Ukrainian Independent Information Agency of News. Retrieved from <https://www.unian.ua/economics/finance/nove-zhitlo-dlya-ukrajinciv-shans-na-vidnovlennya-ukrajini-viyna-z-rosiyeu-12215007.html> [in Ukrainian]
16. Mohylnyi, H. (2022, June 22). *Wartime housing: Medicine*

or poison for the economy. Mirror of the week. Ukraine. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/macrolevel/budivnistvo-zhitlapid-chas-vijni-liki-chi-otruta-dlja-ekonomiki.html> [in Ukrainian]

Рецензент: д-р екон. наук, проф. К.А. Мамонов, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна.

Автор: ДМИТRENKO Антон Анатолійович
здобувач освіти

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

E-mail – tohagromoff2016@gmail.com

ID ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0905-4771>

CONCEPTUAL PROVISIONS REGARDING THE DEFINITION OF THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

A. Dmytrenko

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

It has been determined that the development of construction enterprises is influenced by a combination of internal and external factors that form negative trends in their functioning. In particular, a decrease in the volume of production and sale of construction products, a reduction in the level of their investment attractiveness, and a slowdown in the growth of production and economic potential have been identified. At the same time, it has been proven that construction enterprises act as an indicator of the development of a state's economy and characterise the directions and features of its functioning. Thus, the research topic is relevant, and its development is timely.

The purpose of the study is to define the development of construction enterprises. To achieve this goal, we need to solve the following tasks: to identify the directions of the development of enterprises, to systematise theoretical provisions regarding the definition of the development of enterprises, and to single out the specific features of the development of construction enterprises.

As a result of the study, theoretical provisions regarding the definition of the development of construction enterprises were systematised, and the author's approach to its characterisation was proposed. The conceptual apparatus of economic science has been improved; in particular, the concept of the "development of construction enterprises" has been introduced into the functional field of effective management of enterprises. Unlike the existing ones, it is determined by constant changes in the system of forming strategic and operational directions for the creation and use of all types of resources, organisational structure, and production and economic potential of construction enterprises, which allows ensuring the effectiveness of stakeholder interaction, marketing activities, growth of financial, economic, investment, innovation, and strategic factors.

The study has revealed the specific features of the functioning of construction enterprises in extraordinary economic conditions of the influence of internal and external factors and the consequences of the aggression of the Russian Federation.

Keywords: construction enterprises, stakeholders, development, conceptual provisions.